

Energiaühistute kujunemise väljavaated Eestis

Eesti tuleviku energiasüsteemis saavad energiaühistud pakkuda olulise osa kodumajapidamiste tarbitavast elektrienergiast, vähendades majapidamiste kulusid ja suurendades energiasüsteemi varustuskindlust. Samas pole veel selge, mis oleks parimad meetmed, mis ühest küljest toetaks energiaühistute loomist ja teisalt tagaks energiasüsteemi toimimise ning energia tootmise ja tarbimise tasakaalu süsteemi sageduse hoidmiseks.

Tehnoloogilised uuendused võimaldavad majapidamistel üha enam olla elektrisüsteemis aktiivsed osalised, tootes ise elektrit näiteks päikesepaneelidest või juhtida jaotusvõrgust ostetava energia tarbimist näiteks akusalvestusseadmetega, et osta tipptunnil vähem kalli hinnaga energiat võrgust. Uuringufirma CE Delfti koostatud analüüsis hinnatakse, et kui praegu toodavad EL-i kodumajapidamised endi tarbitavast elektrienergiast vähem kui 3%, siis aastal 2050 saavad kodumajapidamised ise toota kuni 89% endi tarbitavast energiast¹. Eesti kohta leitakse samas uuringus, et **potentsiaalselt ligi 70% endi tarbitavast elektrit võivad toota tarbijad ise**, sest laieneb päikeseenergia tootmine ja energia salvestamine kodumajapidamistes ja ettevõtetes. Hinnangud on silmapaistvad, arvestades, et võrreldes praegusega elektrienergia tarbimine tulevikus suureneb².

Majapidamiste koondumine energiaühistutesse võimaldab ühendada raha ning oskused ja teadmised elektrienergia ühiselt tootmiseks ning omavahel ning ka võrgu kaudu jagamiseks. Selline ühistegevus aitaks kodutarbijatel **vähendada kulusid elektrienergiale ning keskkonnamärgel, suurendada energia varustuskindlust, aidata tagada jaotusvõrgu stabiilsust ja edendada ühtekuuluvustunnet kogukonnas**³.

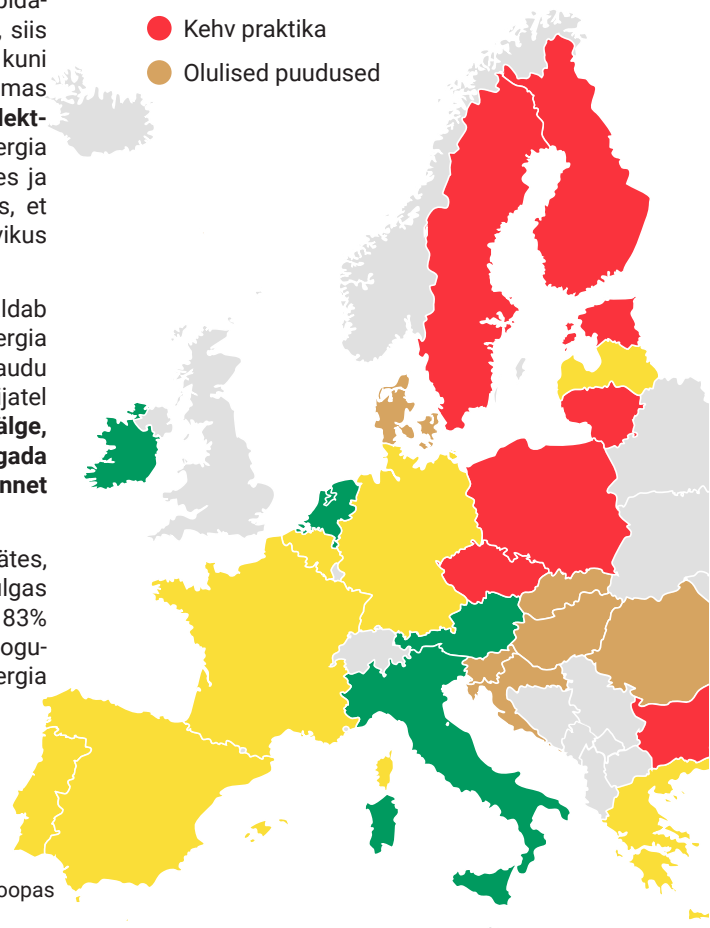
Kuigi energiaühistute loomine on inimeste endi kätes, sõltub selle edukus ja eesmärkide saavutamine muuhulgas riigi loodud toimimiskeskonnast. Eesti inimestest ligi 83% leiab, et riigi poliitika peaks kodumajapidamisi ja kogukondi toetama energia tootmisel ja enda toodetud energia tarbimisel⁴.

Areneguseire Keskuse uurimissuunas „Aktiivsed tarbijad tuleviku energiasüsteemis“ tuuakse välja võtmetegurid, millest sõltub tarbijate roll tuleviku energiasüsteemis ning luuakse stsenaariumid kodumajapidamiste ja teiste mikrotootjate võimalikust mõjust Eesti energiasüsteemile aastani 2040.

Uurimissuuna materjalid: www.areneguseire.ee

Värvikaart

- Hea praktika
- Keskmine praktika
- Kehv praktika
- Olulised puudused

► **Joonis 1.** Kogukonnaenergeetikat toetav tugimeetmestik Euroopas
Allikas: REScoop.eu

¹ Naber *et al.* 2021. [Potential of prosumer technologies in the EU PROSEU results.](#)

² Brugger *et al.* 2021. [Energy Efficiency Vision 2050: How Will New Societal Trends Influence Future Energy Demand in the European Countries?](#). *Energy Policy* 152: 112216.

³ Ceglia *et al.* 2022. [The State of the Art of Smart Energy Communities: A Systematic Review of Strengths and Limits.](#) *Energies* 15, no. 9. Bielig *et al.* 2022. [Evidence behind the Narrative: Critically Reviewing the Social Impact of Energy Communities in Europe.](#) *Energy Research and Social Science* 94.

⁴ European Commission 2022. [Eurobarometer](#). Vaadatud 25.09.2023.

Riigi rolli energiaühistutele soodsa tegevuskeskkonna kujundamisel näeb ette ka ühine Euroopa Liidu poliitika⁵ ning Eesti on vastavaid direktiive juba üle võtnud. Üldiselt tuleb aga tõdeda, et võrreldes teiste Euroopa riikidega on Eesti tugisüsteem pigem ahtake ning eest vedavatele riikidele tagant järele vaatav.

Teiste riikide tugimeetmetest saab välja tuua:

- tegevusplaani koostamine energiaühistute tegevust

piiravate tegurite ületamiseks ja oskusteabe jagamiseks;

- soodustariifid võrguga liitumiseks või võrgutasu või taastuenergiatasu osas;
- investeermistoetused või sooduslaenud energiaühistutele tootmisvõimsuste rajamiseks;
- kohalike omavalitsuste toetamine energiaühistute eestvedajana.

Tabel 1. Kogukonnaenergeetika tugimeetmete näiteid Euroopast

Tegevusplaan ja oskusteave	Soodustariifid	Toetused	Kohalikud omavalitsused
<p>Belgias on koostatud teekaart, mis kaardistab takistused ja sisaldab tegevusplaani nende ületamiseks⁶.</p> <p>Austrias on asutatud amet, mille kohustuseks on lihtsustada energiakogukondade halduslikke protseduure. Jaotusvõrguettevõttel on kohustus sõlmida energiakogukonnaga leping, mis muuhulgas seab tähtsajad näiteks võrguga liitumiseks või energiamõõtjate paigaldamiseks, ning jagada tasuta andmeid toodetud-tarbitud energia kohta.</p> <p>Belgias, Austrias ja Iirimaa on eraldi riiklik üksus, mille eesmärk on jagada kogukondadele tehnilist, majanduslikku, juriidilist või haldus-alast konsultatsiooni.</p>	<p>Belgias on seatud eesmärgiks, et tariifisüsteem peab soodustama taastuenergiallikatest toodetud energia jagamist, arvestades samas jaotusvõrgu katvust ja solidaarsust võrgu kulude katmisel.</p> <p>Austrias ei rakendata taastuenergiat tasu kogukonna sees toodetud-tarbitud energiale.</p> <p>Itaalias rakendatakse kogukondadele soodsamat võrgutasu arvestust soodustamiseks energia jagamist ja salvestamist, eeldades, et tootmisvõimsus on kuni 1 MW ja energia on tunniarvestuses toodetud-tarbitud samas võrguosas.</p>	<p>Austrias on eraldi fond investeerimistoetuste pakumiseks.</p> <p>Hollandis on eraldi fond soodusintressiga laenude andmiseks, et katta näiteks ekspert-uuringutega või ärimudeli arendamisega seotud kulusid. Hollandis makstakse energiaühistule eraldi tegevustoetust toodetud võimsuse põhisel.</p> <p>Leedu, Hispaania ja Itaalia kasutavad ulatuslikumalt Taaste- ja Vastupidavus-rahastust, et edendada energiakogukondade taastuenergiaprojekte, sealhulgas rõhutades nende rolli kliimaeesmärkide saavutamisel, energia säästlikul kasutamisel ja energiavaesuse ennetamisel.</p>	<p>Belgias ja Austrias pakutakse toetusi omavalitsustele, et need saaksid olla energiakogukondade eestvedajad.</p> <p>Itaalias võimaldatakse intressivabu laene väiksemates KOV-ides tegutsevatele energiaühistutele, et suurendada nende piirkondade iseseisvust elektrienergia tootmisel.</p> <p>Itaalias peavad kohalikud omavalitsused toetama haavatavate kodumajapidamiste osalemist energiaühistutes, et need saaksid osa kogukonna majanduslikest, sotsiaalsetest ja keskkonnasäästu hüvedest.</p>

Allikas: REScoop.eu

Kuid kuigi eestvedavate riikide tugisüsteem energiaühistutele on rikkalikum, on ka Eesti tugisüsteemil mitmeid tugevusi. Oleme kasutusele võtnud nii energiakogukonna kui ka taastuenergiakogukonna mõiste⁷ ning sarnaselt näiteks Belgiale **ei loeta Eestis energiakogukonda kui tootvat tarbijat, kes suuremas osas jagab toodetud energiat oma kogukonnas, üldjuhul elektritootjaks, kellele laieneks loakohustus**. See lihtsustab kogukondade loomist. Oleme ka ennetanud teiste riikide poliitika puudusi, näiteks puudub Eesti energiakogukondade regulatsioonis⁸ geograafiline mõõde, mis näeks ette, et energiaallikad, energiatarbimine ja muu infrastruktuur peab olema koondataud ühte geograafilisse piirkonnades nagu on sätestatud Poolas.

Eesti kogukonnaenergeetika tuleviku arengute ei pea tähendama teiste riikide kõikvõimalike meetmete ülevõtmist – sel juhul võib liialt kasvada halduskoormus või

lahendaksime probleeme, mis Eestis on teisejärgulised või teistviisi ületatavad. Seda enam, et ühistegevuse tugevus sõltub olulisel määral kogukondade aktiivsusest ja võimekusest ise tegutseda^{9,10}. **Otstarbekam on pakkuda kogukondadele katsetamisvõimalusi ning kujundada tarvilikud meetmed kogemusi kogudes järk-järgult.**

„Regulatiivses liivakastis¹¹“ saaksid energiaühistud katsetada koostegutsemise vorme, uusi tehnoloogilisi lahendusi (nt kogukonnaenergia tehinguid tõendavad digitaalsed žetoonid) või tegutsemismudeleid (nt koostöö kohalike omavalitsustega) ilma kohe kõiki regulatsioonidest tulevaid nõudeid täitmata. See võiks aidata neil valedamalt leida oma roll energiasüsteemis, regulaatoritel mõista energiaühistute kasutegurit kui ka riske ning koostöös leida meetmed, mis Eesti majandus- ja õigusruumis kogukonnaenergeetikat tõhusalt toetaksid.

⁵ Energiakogukonna tegevus on reguleeritud kahe seadusega (energiamajanduse korralduse seadus ja elektrituruseadus) tulenevalt taastuenergiat direktiivi nr 2018/2001 artiklist 22 (taastuenergiakogukond) ja elektrenergia siseturu direktiivi nr 2019/944 artiklist 16 (energiakogukond).

⁶ Delnooz et al. 2020. [Possibilities of collective activities in Flanders](#).

⁷ Energiakogukondade regulatsioon. [Energiatalgud](#). Vaadatud 28.09.2023.

⁸ [Energiamajanduse korralduse seadus](#). Avaldamismärge: RT I, 30.06.2023, 8. Vaadatud 29.09.2023.

⁹ Ruggiero et al. 2021. Community Energy in the Eastern Baltic Sea Region: From Standstill to First Steps. Rmt-s: Renewable Energy Communities and the Low Carbon Energy Transition in Europe. Toim. F. Coenen, T. Hoppe. Cham, lk 49–74.

¹⁰ Eesti ühistegevuse võimekusele osutab koostatud käsiraamat, mis aitab ühistegevusega algust teha. [Käsiraamat](#). Taastuenergiakogukonnad.

¹¹ Waal et al. 2020. [Participatory Experimentation with Energy Law: Digging in a “Regulatory Sandbox” for Local Energy Initiatives in the Netherlands](#). Energies 13, no. 2: 458.